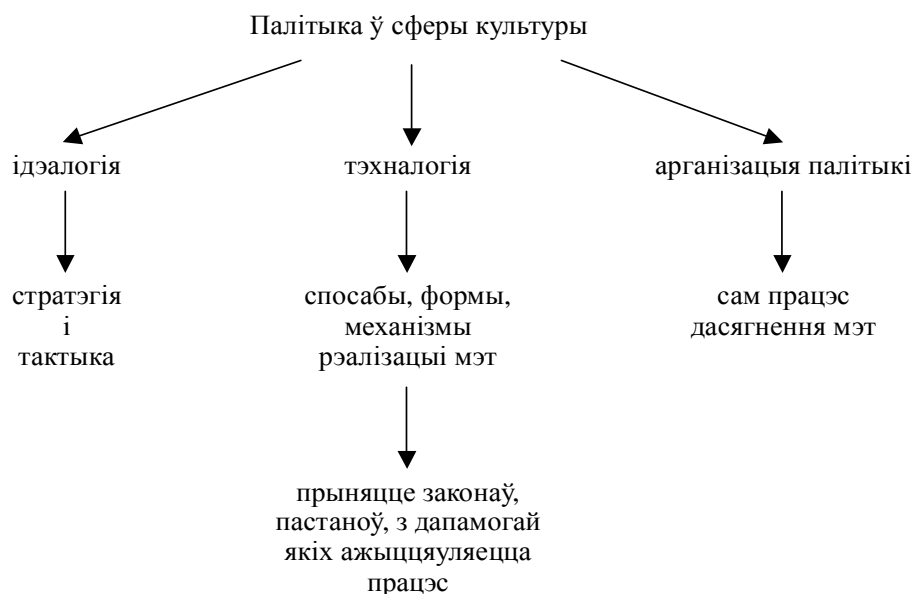


## ТЭАРЭТЫЧНАЕ АБГРУНТАВАННЕ ПРАБЛЕМЫ ДЗЯРЖАЎНАЙ ПАЛІТЫКІ Ў ГАЛІНЕ КУЛЬТУРЫ І ПРАФЕСІЙНАГА МАСТАЦТВА



У наш час праблема культурнай палітыкі патрабуе сур'ёзнага вывучэння, так як роля сферы культуры значна ўзрастае, ускладняецца яе структура. Цікаўнасць культурологаў да праблемы культурнай палітыкі ў апошні час ўзмацнілася. У Расіі гэты працэс праяўляецца з канца 80-х гг. XX ст., у Еўропе і ЗША – на некалькі дзесяцігоддзяў раней. Фактычна, гэтая праблема з'яўляецца памежнай на стыку некалькіх дысцыплін – культуралогіі, сацыялогіі, паліталогіі, гісторыі, эканомікі. Актуальным гэтае пытанне стала яшчэ і таму, што сферу культуры ў былых рэспубліках СССР усё больш закранае працэс раздзяржаўлення, які кардынальным чынам змяняе суаднасіны «культуры» і «ўлады».

Так як праблема культурнай палітыкі дзяржавы распрацоўваецца не так даўно, то і само яе значэнне яшчэ не валодае дакладнасцю і канкрэтнымі межамі. Руская даследчыца Е.В.Мамедава бачыць ў дзяржаўнай культурнай палітыцы “дыялектыку кіравання і самаарганізацыі ў рамках сістэмы сацыяльнай рэгуляцыі культуры” [1]. Яна лічыць, што ў дадзеным становішчы культура з'яўляецца адначасова і аб'ектам, і суб'ектам палітыкі. У значнай ступені культурная палітыка і сама ёсць прадукт гэтай культуры, з якой яны моцна звязаны. Адсюль напрашваецца вывад, што культурная палітыка залежыць ад асаблівасцей культуры, а не наадварот. А.І. Арнольдаў выказвае думку, што культурная палітыка звязана з пераўтварэннем функцый сацыяльных інстытутаў культуры, іх мэт і задач, арганізацыйных структур, з падрыхтоўкай кадраў. Ён заўважыў два аспекты дзейнасці – эканамічны і сацыяльны, пры чым апошні з іх адыгрывае галоўную ролю [2]. У савецка-рускай гістарыяграфіі гэты падыход можна лічыць нават новым, таму што доўгі час ў савецкай навуцы эканамічны аспект дзейнасці дзяржавы ў галіне культуры прыцягваў большай увагі.

Бясспрэчна, што кампанентамі дынамічнай сістэмы, якую ўяўляе сабой культурная палітыка, з'яўляецца ўлада, грамадства і культура. Узаемаадносіны паміж гэтымі кампанентамі нельга растлумачыць простай схемай. Мамедава [3] вылучае тры ўзроўні культурнай палітыкі.

Далей у культурнай дзейнасці дзяржавы Мамедава бачыць два аспекты – культурную палітыку і кіраванне сферай куль-

туры (якое ў сваю чаргу ёсць форма гэтай палітыкі). У ідэальнай мадэлі, якую будзе ў сваім артыкуле Мамедава, кіраванне культурнай сферай садзейнічае пераходу яе ў новы (лепшы) стан, пры гэтым захоўвае яе нацыянальны адметнасці. Азначэнне, з якім у выніку згаджаецца Мамедава: “Культурная палітыка... адлюстроўвае адносіны дзяржаўнай улады і ўсёй сістэмы духоўнай вытворчасці, выяўляе пэўны тып палітыкі ва ўсіх сферах жыцця з мэтай культуралізацыі грамадства (В.Чурбанаў)” [4]. Вядомы рускі культуролог Андрэй Фліэр дае больш складаную канцэпцыю культурнай палітыкі. На яго думку, галоўнае ў ёй – “асэнсаваная карэктыроўка зместу айчыннай культуры” [5]. Фактычна, самае прастое ўяўленне аб культурнай палітыцы дзяржавы можна растлумачыць у наступнай схеме. Нейкую частку сваіх даходаў дзяржава жадае выдаткаваць на культуру. На што, якім чынам, з якімі мэтамі, для дасягнення якіх вынікаў?

Аднак падтрымка дзяржавай сферы культуры і мастацтва можа ажыццяўляцца і не толькі з дапамогай непасрэдна фінансавых укладанняў. Прадстаўленне налігавых ільгот прадпрыемствам у выпадку іх спонсарскай (мецэнацкай) дзейнасці таксама з'яўляецца аспектам культурнай палітыкі. Да таго ж дзяржаўная палітыка ў сферы культуры ў розных краінах можа значна адрознівацца, калі зыходзіць з думкі, што яна ёсць прадукт культуры. Што менавіта ў структуры дзяржавы самым істотным чынам уздзейнічае на “культурную палітыку”? Гэта пытанне першаснае і даволі мала даследаванае.

Гістарычна склалася два падыходы да азначэння паняцця “культурная палітыка”:

1. У шырокім сэнсе – гэта дзейнасць дзяржавы і грамадства па захаванню спадчыны, выхаванню падростаючага пакалення, павышэнню прэстыжа дзяржавы ў вачах сваіх грамадзян, патрыятычнае выхаванне і г.д. У такім выпадку сюды адносіцца адукацыя, культура і мастацтва. Аўтар кнігі “Еўрапейская культурная палітыка” Вільгельм Хан выдзяляе ў ёй такія сферы, як адукацыя, сродкі масавай інфармацыі і царква [6].

2. У вузкім сэнсе – дзейнасць дзяржавы па вывучэнню, арганізацыі дзейнасці, фінансаванню сферы культуры і мастацтва, рашэнню канкрэтных праблем у гэтай сферы.

Рускі эканаміст В. Багачова ў артыкуле “Дзяржаўнае фінансаванне сферы культуры і мастацтва” вылучае наступныя прынцыпы фінансавання гэтай галіны:

- Прынцып кампенсацыі працы – вырашэнне пытання “куды ўкладаць дзяржаўныя сродкі?” датычыцца не чыноўнікаў, а спецыялістаў, што дае магчымасць развівацца розным стылям, накірункам і відам мастацтва.
- У фінансаванні культуры і мастацтва прыймаюць удзел бюджэты розных узроўняў – ад агульнадзяржаўнага да мясцовага.
- Прыцягненне недзяржаўных сродкаў – спонсараў і мецэнатаў. Аўтар называе гэта прынцыпам партнёрства і змешаных форм фінансавання.

У большасці еўрапейскіх краін адной з галоўных форм падтрымкі сферы культуры застаецца бюджэтнае фінансаванне (прынамсі, у краінах СНД – гэта галоўная форма). У развітых краінах прыблізна 0,2 – 2,5% ад бюджэтных сродкаў ідзе на гэтыя расходы [7]. У розных краінах па-рознаму склалася структура гэтых расходаў, але ў многіх з іх важнае месца аддаецца фінансаванню бібліятэк.

Фінансаванне бібліятэк [8]:

Краіна	% ад сродкаў, якія ідуць на культуру
Вялікабрытанія	62%
Германія	64%
Данія	69%
Нідэрланды	28%
Швецыя	50%

Важную ролю ў сістэме фінансавання адыгрывае сам прынцып арганізацыі дзяржаўнага кіравання: у федэральных краінах, (такіх, як ЗША і Германія) большасць сродкаў на культуру і мастацтва выдаткоўваюць рэгіянальныя і мясцовыя бюджэты. Дарэчы, у гэтых краінах нават няма міністэрства культуры на агульнадзяржаўным узроўні. Ва ўнітарных краінах кшталту Швецыі цэнтральны бюджэт нясе асноўны цяжар выдаткаў [9]. Фінансавы аспект адыгрывае вельмі важную ролю ў выпрацоўцы культурнай палітыкі, таму што з яго дапамогай улада дабіваецца сваіх мэт. У сваім артыкуле В.Багачова прыводзіць тыпалогію, распрацаваную канадскімі вучонымі. Адштурхнуўшыся ад ролі дзяржавы, якую яна выконвае ў фінансаванні культурнай сферы, яны заўважылі тры тыпа дзяржаўнай падтрымкі культуры [10].

Дзяржава-удахнаўляльнік	Дзяржава-патрон	Дзяржава-архітэктар
Ускоснае ўздзеянне праз прадстаўленне налагавых ільгот арганізацыям і прадпрыемствам	Размеркаванне дзяржаўных сродкаў праз незалежныя структуры. У такой мадэлі сфера культуры ізалявана ад палітыкі	Культурная палітыка ажыццяўляецца непасрэдна праз дзяржаўны апарат
ЗША, Швейцарыя	Вялікабрытанія, Ірландыя	Краіны Севернай Еўропы

Застаецца толькі дадаць, што гэтая тыпалогія распрацавана для развітых краін свету. Б.С. Ярасаў у кнізе “Сацыяльная культуралогія” выказвае меркаванне, што аб’ём дзяржаўнай культурнай палітыкі ў развітых капіталістычных краінах значна меншы, чым у тых, што развіваюцца. Прычына гэтага – актыўная дзейнасць у гэтым накірунку інстытутаў культуры (такіх як адукацыя і навука), а таксама бізнэсу [11]. Адна з найбольш папулярных мер дзяржавы, якая дазваляе прыцягнуць пазабюджэтных сродкі ў сферу культуры і мастацтва –

прадстаўленне налагавых ільгот. Іх атрымліваюць прадпрыемствы ці прыватныя асобы, якія ўкладваюць сродкі ў культуру і мастацтва. У кожнай краіне склалася свая сістэма ільготнага падаткаабкладання. У Бельгіі прыватная асоба, якая ахвяруе на культуру грошы, можа пакінуць сабе суму да 5% ад дахода – гэтая сума аднімаецца ад налагавай і максімальна можа скласці 10 млн. фр.Тую ж самую ільготу маюць і кампаніі, толькі без абмежавання сумы ўкладу. У Бельгіі, Францыі, Вялікабрытаніі зніжаецца налог на спадчыну, калі спадкаемцы перадаюць прыватныя калекцыі пасля смерці іх уладальнікаў грамадскім арганізацыям. Налагавыя ільготы маюць і тыя, хто дазваляе экспанаванню свае прыватныя калекцыі твораў мастацтва [12].

У Расіі пасля распаду СССР вельмі актыўна развівалася спонсарства. Сярод бізнэменаў лічылася прэстыжным падтрымліваць установы культуры (напрыклад, тэатры). Аднак пазней у гэтай актыўнасці адбыўся спад. Прычына гэтага – нестабільнасць эканамічнай сітуацыі, неразвітыя юрыдычнай базы ў гэтым пытанні. Часцей за ўсё рускія спонсары ўкладваюць грошы ў такія культурныя мерапрыемствы, як фестывалі, конкурсы, выставы і інш. Некаторыя маскоўскія тэатры(прынамсі, Тэатр-студыя Алега Табакова, тэатр “Современник”) стварылі спонсарскія групы, якія іх падтрымліваюць [13].

У Літве былі створаны спецыяльныя фонды, якія садзейнічаюць развіццю літоўскай культуры, фінансуюць мастацтва. Наогул, у еўрапейскіх краінах няшмат тэатраў, якія атрымліваюць сродкі з дзяржаўнага бюджэту( у Нідэрландах іх толькі 3 з 30) [14].

3 1997 г. у Расіі і Беларусі кампанія “Філіп Морыс” кожны год уручае спецыяльны прыз “Кветка балета” лепшаму танцоўшчыку. Мэта гэтай акцыі – падтрымка і заахвочванне таленавітых артыстаў балета. Акрамя аднаго галоўнага прыза, грашовымі прэміямі адзначаюцца ўсе намінанты. Гэтая прэмія ўручаецца таксама ў Фінляндыі, Венгрыі, Чэхіі, Славакіі, Швецыі. Кампанія плануе пашыраць сваю дзейнасць у гэтым накірунку і на іншыя краіны. Даволі актыўна мецэнацкай дзейнасцю на Беларусі займаюцца замежныя пасольствы і арганізацыі, якія праводзяць гастролі тэатраў ці артыстаў. Лепшым прыкладам такой установы можна лічыць Нямецкі культурны цэнтр імя Гётэ, які існуе ў многіх краінах свету. Ён праводзіць семінары, арганізуе гастролі і выставы. Гэтая ўстанова садзейнічае культурнаму абмену паміж Германіяй і Беларуссю, папулярна ўжывае нямецкую культуру ў свеце [15].

Як было сказана вышэй, культурная палітыка дзяржавы датычыцца шырокага спектра сфер дзейнасці : адукацыі, СМІ, царквы, турызма. Аднай з такіх сфер можна назваць і мастацтва. Што ж такое “дзяржаўная палітыка ў галіне мастацтва”? Гэта дзейнасць дзяржавы ў накірунку фінансавай і юрыдычнай падтрымкі творчых супрацоўнікаў і мастацкіх устаноў, якая садзейнічае фарміраванню духоўнай і культурнай самабытнасці краіны, пры гэтым дзяржава павінна ствараць аднолькавыя ўмовы для свабоднага развіцця ўсіх відаў мастацтва, стыляў, відаў і плыняў. Стварэнне твораў па дзяржаўным заказе (скульптурных выяў, опер, балетаў, пастаноўка спектакляў і г.д.), правядзенне творчых конкурсаў, дзейнасць дзяржаўных тэле- і радыёкампаній, газет па прапагандзе айчыннага мастацтва, выдача грантаў – гэта толькі некаторыя элементы мязайкі дзяржаўнай палітыкі ў галіне мастацтва. Тут узнікае пытанне: “Да якой ступені дзяржава можа рэгуляваць працэсы, якія праходзяць ў культуры і мастацтве, не прыносячы ім шкоды?” Доўгі час лічылася, што сфера мастацтва проста не можа існаваць без дзяржаўнай падтрымкі, альбо частковага фінансавання. Яшчэ ў 60-я гг. XX ст. амерыканскія эканамісты В. Баўмоль і В.Боўмэн высунулі кропку гледжання па пытанні фінансавання сферы культуры і мастацтва. Яны лічылі, што затраты дзяржавы і грамадства на мастацтва павінны з часам узрастаць, так як у гэтай сферы існуюць

абмежаванні росту прадукцыйнасці працы, якіх няма ў вытворчасці. З развіццём тэхнікі завод будзе выпускаць усё больш і больш станкоў і дэталей. Але тэатр не можа змясціць больш глядачоў, чым ёсць ў ім месцаў, а акцёр не можа іграць адначасова дзве ролі. В. Баўмоль і В.Боўмэн прыйшлі да высновы, што грамадства і дзяржава павінны адыгрываць ролю "перараспрадзяляльніка" сродкаў ад прадпрыемства, якое можа нарошчваць свае магутнасці да ўстановаў мастацтва, якая не можа гэтага зрабіць на сваёй прыродзе [16].

У СССР існавала сістэма жорсткага нагляду за працэсамі, якія адбываліся ў культуры і мастацтве. У 20-30-я гг. паступова было зведзена да нуля развіццё ўсіх мастацкіх плыняў, акрамя "сацыялістычнага рэалізму". Асабліва праследаваліся творцы, якія былі прыхільнікамі авангарду ва ўсіх яго праявах. Пасля вайны канчаткова склалася сістэма адміністрацыйна-каманднага кіравання сферай культуры. Дзейнасць усіх устаноў мастацтва планавалася, як быццам бы гэта завод ці фабрыка. Галоўнамі ў гэтым планаванні былі колькасныя паказчыкі – колькасць новых п'ястэмак, глядачоў, спектакляў, паказаных на стацыянарнай пляцоўцы альбо на сядзе і г.д. Ведамасны падыход прынёс шмат шкоды. Да таго ж існавала жорсткае падпарадкаванне ніжэйшых устаноў вышэйшым – міністэрства культуры СССР дасылала свае цыркуляры ў "ніжэйшыя" рэспубліканскія міністэрствы. У такіх умовах цяжка гаварыць аб правядзенні самастойнай нацыянальнай культурнай палітыкі. Пасля распаду СССР усе яго былыя рэспублікі апынуліся ў цяжкім эканамічным становішчы і сфера культуры шмат ад гэтага пацярпела. Закрываліся клубныя установы, бібліятэкі, сваю дзейнасць перапынялі творчыя гурткі і г.д. Асабліва актыўна гэты працэс адбываўся ў сельскай мясцовасці.

Ва ўсіх незалежных рэспубліках на сучасным этапе дзяржава выконвае галоўную ролю ў падтрымцы сферы культуры і мастацтва. Сама структура кіравання сферай культуры на Беларусі зусім не змянілася з савецкіх часоў. У 1985-2000 гг. усе асноўныя пытанні, звязаныя са сферай культуры і мастацтва вырашае міністэрства культуры. Некаторыя аспекты дзейнасці па рэгуляцыі сферы культуры ёсць у Міністэрства адукацыі, Дзяржкамітэта па друку і іншых ведамствах. Схема падпарадкавання выглядае прыблізна наступным чынам:

Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь

↓  
Аддзелы культуры аблвыканкамаў

↓  
Гарадскія аддзелы культуры

↓  
Раённыя аддзелы культуры

У краіне ёсць культурныя ўстановы, якія падпарадкоўваюцца рэспубліканскім і мясцовым уладам. Асноўныя сродкі на фінансаванне гэтай сферы ідуць з бюджэтаў краіны розных узроўняў. На жаль, такія з'явы як спонсарства і мецэнатства нельга назваць папулярнымі. Прычыны гэтага – усё тая ж нетрывалая эканамічная сітуацыя і адсутнасць добрай заканадаўчай базы для заахвочвання спонсараў. Міністэрства культуры мае пад сваёй апекай шырокае кола пытанняў: дзейнасць тэатраў, музеяў, канцэртных устаноў, творчых прафесійных і аматарскіх калектываў, бібліятэк, клубных устаноў, мастацкіх навучальных устаноў. У 1985 – 2000 гг. значна змянілася структура гэтай галіны.

Статыстычныя дадзеныя [17] па развіцці ўстаноў культуры і мастацтва:

Усяго па РБ	1990 г.	1994 г.	01.01.2000
Музеі	108	117	129
Тэатры	21	24	27
Бібліятэкі	5 546	4 975	4 753
Клубы	5 030	4 558	4 270

З гэтай табліцы відаць, што за апошнія дзесяцігоддзе назіраецца яскравая тэндэнцыя да павялічэння колькасці музеяў і тэатраў. Але за гэты час было закрыта 8 паркаў культуры і адпачынку, 793 бібліятэкі, 760 клубаў. У 1996 г. Міністэрствам культуры РБ быў распрацаваны пералік напрамкаў дзяржаўнай культурнай палітыкі і механізмы іх фінансавання. Было вырашана вызначыць канкрэтныя аб'екты, фінансаванне якіх будзе весціся ў поўным аб'ёме і ў першую чаргу. Прычынай гэтага стаў недахоп сродкаў і вялікая колькасць аб'ектаў, якія патрабуюць укладанняў.

Нягледзячы на тое, што схема кіравання не змянілася, аднак у сувязі з новымі тэндэнцыямі развіцця культуры, у ёй з'явіўся новы змест. У першую чаргу, гэта звязана са зваротам да нацыянальнай беларускай гісторыі, цікавасці да яе гераічнага мінулага. Гэта заўважаюць нават суседзі. Польскі аўтар Рышард Радзік у сваім атрыкуле ў газеце "Речь Посполіта" са здзіўленнем заўважае, што беларусы не вельмі ўважліва ставяцца да сваёй мовы і нацыянальнай годнасці, але "цікава тое, што ў рускамоўных гарадах, у якіх пануе масавая культура на той жа самай мове, штосьці новае, а разам з гэтым арыгінальнае і найбольш каштоўнае ў гэтай культуры, літаратуры – узнікае галоўным чынам на беларускай мове" [18]. Беларускі даследчык С.Л.Вілейка лічыць, што адной з істотных мэтай сучаснай культурнай палітыкі нашай краіны павінна быць фарміраванне беларускай ідэі. У сваю чаргу, гэта немагчыма без стварэння нацыянальнага ідэала, выхавання патрыятызму і духоўнага аб'яднання беларускага народа [19]. Сфера мастацтва і культуры можа стаць асноўным фактарам (каталізатарам) гэтага працэса, яго ўдагнаўляльнікам.

Канешне, можна заўважыць шмат станоўчых момантаў у сучаснай сітуацыі ў беларускім мастацтве. За апошнія гады адбыўся ўсплеск у розных яго відах, значна ўзбагаціліся культурныя сувязі Беларусі з суседнімі краінамі, што дазволіла ёй больш актыўна ўключыцца ў сусветныя культурныя працэсы. Але, на жаль, існуе яшчэ вельмі шмат адмоўных рыс у сучасных суадносінах "культуры" і "ўлады". А.Мяснікоў лічыць, што ў сучаснай культурнай палітыцы Беларусі па-ранейшаму трывала існуюць такія падыходы, як атаясамленне культуры і ідэалогіі, ведамасны падыход да рашэння гэтых праблем [20]. Адказ ад гэтых "паступлатаў", якія дасталіся нам ў спадчыну ад савецкай сістэмы кіравання, можа прынесці толькі карысць. Але тут зноў атрымліваецца замкнутае кола – пакуль не палепшыцца эканамічнае становішча краіны, не ўзнікнуць умовы для развіцця прыватнага бізнэсу, на з'явіцца беларускія спонсары, мецэнаты і новыя формы ўздзеяння на культуру.

#### СПІС ВЫКАРЫСТАНАЙ ЛІТАРАТУРЫ

1. Мамедова Е.В. Культурная політыка// Філасофскія науки. 2000, №1, с.163
2. Арнольд А.И. Человек и мир культуры: Введение в культурологию. М.,1992, с.200
3. Мамедова Е.В. Культурная політыка// Філасофскія науки. 2000, №1, с.167
4. там жа, с. 164
5. Флиер А. О новой культурной политике России// Общественные науки и современность. 1994, №5, с. 14
6. Hahn W. Europäische Kulturpolitik. Sindelfingen, 1987, s.3

7. Богачёва О. Государственное финансирование сферы культуры и искусства // Вопросы экономики. 1996, №10, с.65
8. там же, с. 66
9. там же, с. 66
10. там же, с. 76
11. Ерасов Б.С. Социальная культурология. М., 2000, с.311
12. Богачёва О. Государственное финансирование сферы культуры и искусства // Вопросы экономики. 1996, №10, с.75
13. Мазура В.Я. Удзел спонсараў і мецэнатаў у тэатральным мастацтве Беларусі і тэндэнцыі развіцця спонсарства ў іншых краінах // Аператыўная інфармацыя па праблемах культуры і мастацтва. 1998, вып.4, с.27
14. там же, с.29
15. там же, с. 32
16. Науменко В.Т. Театральный эксперимент: проблемы, поиски, решения. Мн., 1990, с.27
17. Табліца складзена па дадзеных з брашуры «Статыстычны агляд тэатральна-відовішчных і культурна-асветных устаноў сістэмы Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь (01.01.2001)». Мн., 2002.
18. Radzik R. W poszukiwaniu swiadomosci narodowej// Rzecz pospolita, 1996, №271(ноябрь), с.7
19. Вілейка С.Л. Фарміраванне беларускай ідэі – адна з важнейшых мэт культурнай палітыкі// Культура Беларусі: стан і перспектывы развіцця: Зб. Артыкулаў(пад рэдакцыяй Я.Д.Грыгаровіч, П.Р. Ігнатовіча). Мн., 2001, с. 148
20. Мяснікоў А.Ф. Мэты і асноўныя прынцыпы дзяржаўнай палітыкі ў галіне культуры // Аператыўная інфармацыя па праблемах культуры і мастацтва.1992, вып. 4, с.19

УДК 330.8

**Баюра А.Н.**

## ГОРОДСКИЕ ОБЩЕСТВЕННЫЕ БАНКИ И ОБЩЕСТВА ВЗАИМНОГО КРЕДИТА В БЕЛАРУСИ ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ XIX – НАЧАЛЕ XX ВЕКА

В разветвленной системе негосударственных кредитных учреждений Российской империи Городские общественные банки (ГОБ) являлись самыми старыми. Они возникли еще в конце XVIII века – первый банк был открыт в Вологде в 1789 году. [1] Однако в дореформенный период (точнее до 1862 года) во всей стране было открыто всего 16 банков. Каждый из них действовал на основании Устава, изданного специально для него, хотя за основу был принят Устав Вологодского банка. После отмены крепостного права, в эпоху буржуазных реформ, банки стали действовать на правилах Высочайше утвержденного 6 февраля 1862 года «Нормального Положения для Городских банков», в которое были внесены изменения и дополнения в 1866, 1870, 1879 и 1883 гг.

На основании данного Положения банки могли совершать следующие операции:

- прием вкладов;
- учет векселей;
- ссуды под залог: земель, строений, товаров, драгоценных вещей и процентных бумаг;
- открытие специальных текущих счетов под государственные правительствами гарантированные процентные бумаги;
- получение платежей по векселям и другим срочным документам и процентным бумагам;
- перевод денег во все места, где находятся корреспонденты банка;
- покупка и продажа за свой счет и по поручению процентных бумаг и драгоценных металлов в монете и слитках;
- залог и перезалог процентных бумаг в других кредитных учреждениях;
- ссуды под залог товарных квитанций железных дорог на принятый к перевозке хлеб;
- открытие специальных текущих счетов под обеспечение свидетельствами товарных складов о приемке хлеба на хранение;
- прием вкладов на хранение;
- ссуды местным городским обществам (*городским думам – А.Б.*).[2]

Конечно же, немногие банки производили все предоставленные им по положению операции, а большинство из них ограничивались учетом векселей и ссудами под процентные бумаги и недвижимое имущество.

Хотя в Российской империи к началу XX века действовало 270 Городских общественных банка, в Северо-Западном крае, как тогда называлась Беларусь, действовало только 8 ГОБ. Четыре из них находились в Витебской губернии, два в Минской и один в Могилевской, при этом только два банка действовали в губернских городах – Витебский и Могилевский ГОБ, а остальные работали в уездных центрах. По времени открытия банки начинали свои действия в следующие сроки:

- Гомельский Могилевской губернии – 1 мая 1870 г.
- Полоцкий Витебской губернии – 1 июня 1874 г.
- Витебский – 2 марта 1882 г.
- Борисовский Минской губернии – 2 января 1900 г.
- Режицкий Витебской губернии – 2 января 1903 г.
- Игуменский Минской губернии – 5 января 1904 г.
- Могилевский – 7 марта 1907 г.
- Двинский Витебской губернии – (открыт между 1907 и 1909 гг.). [3]

Имеются данные о том, что существовал еще один ГОБ – Динабургский Витебской губернии. Об этом мы находим сведения в отчетах о действиях Городских общественных банков за 1888 г., направленных в Канцелярию начальника Витебской губернии, где указывалось, что актив банка составлял 307975 руб. 07 коп., а общий оборот 5810098 руб. 42 коп.[4] В сборнике же «Русские банки». Полный перечень городов и селений, в коих находятся государственные, общественные и частные кредитные учреждения и их филиальные отделения к 15 декабря 1910 г.» Динабургский ГОБ не значится. Видимо банк был закрыт в силу каких-то обстоятельств. [5]

Если Городские общественные банки получили незначительное распространение в городах Беларуси, то Общества взаимного кредита (ОВК) были самыми распространенными кредитными учреждениями, не считая учреждений мелкого кредита. Хотя первых в Российской империи на 1907 год насчитывалось, как уже указывалось, 270, а вторых – 309. [6] Время возникновения ОVK – 1864 год, когда открыло свои действия первое в России Санкт-Петербургское ОVK. Представление о том, какие ОVK могли совершать операции дает пример «ОВК землевладельцев Витебской губернии»: